**EPISTEMOLOGICAL STUDIES IN PHILOSOPHY,
SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES**

ISSN 2618-1274 (Print), ISSN [2618-1282](#) (Online)

Journal home page: <https://visnukpfs.dp.ua/index.php/PFS/index>

ФІЛОСОФІЯ

Ігор Васильович Павленко

Кандидат філософських наук, доцент,
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара,
пр. Гагаріна, 72, Дніпро, 49010, Україна
E-mail: abisum0@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6798-4903>

Igor Vasilievich Pavlenko

Ph.D. in Philosophy, Associate Professor,
Associate Professor of Department of Philosophy,
Oles Honchar Dnipro National University,
72 Gagarin Ave., Dnipro, 49010, Ukraine

УДК 165.43

МОВНІ ІГРИ ЯК КОНТЕКСТ МЕТАФІЗИКИ

Received 21 September 2021; revised 29 October 2021; accepted 18 November 2021

DOI: 10.15421/342118

Анотація

Розглядаються основні аспекти використання мови в сучасній філософії, яка сама є набором специфічних мовних ігор, що відбуваються за певними правилами. Вказано, що мовні ігри в філософії, використання слів з нечітко визначеним сенсом, застосування метафор і тропів, є не стільки недоліком метафізичного дискурсу, як вважають представники аналітичної філософії, а необхідністю, оскільки більш-менш повне відображення антропологічної і екзистенціальної проблематики вимагає саме таких лінгвістичних форм. Внутрішня картина свідомості людини не є чітко спланованою будовою, або планом, на якому відображаються всі ментальні компоненти, скоріше це сутінкова зона із невизначеною топологією, яка до того ж дуже рухлива. В той час, коли досліднику вдається вхопити щось постійне і чітке у внутрішньому світі людини, картина починає змінюватися, об'єкт трансформується до невпізнаності, що робить недоречною будь-яку класичну наукову методологію. Теж саме можна сказати про філософські дослідження мови, культури, релігії, які постійно уникають чітких визначень і локалізації. Саме тому мова метафізики є відносно оптимальною для дослідження цих складних утворень і завдання полягає не в тому, щоб спростити і демеафорізувати мову філософії, а навпаки, в її подальшому розвитку і ускладненні.

Ключові слова: *метафізика, мова, мовні ігри, складність, конвенція, значення, смисл, контекст.*

The Language Games as a Context of Metaphysics

Abstract

The main aspects of the use of language in modern philosophy are considered, which itself is a set of specific language games that take place according to certain rules. Language games in philosophy, the use of words with a vague meaning, the use of metaphors and tropes, is not a disadvantage of philosophical discourse, according to analytical philosophy, but a necessity, because more or less complete reflection of anthropological and existential issues requires such linguistic forms. The inner picture of human consciousness is not a clearly planned structure, or a plan that reflects all the mental components, but rather it is a twilight zone with an indeterminate topology, which is also constantly changing. At the time when the researcher manages to grasp something fast and clear in the inner world of man, the picture begins to change, the object is transformed beyond recognition, which makes any classical scientific methodology inappropriate. The same can be said about philosophical studies of language, culture, religion, which constantly avoid clear definitions and localization.

The main task of this article is to show that modern criticism of the language of metaphysics does not achieve its goal, since the language game that underlies it precisely involves the use of metaphors, tropes, existentials, concepts with unclear meanings, or phrases that are more inherent in poetic speech. The presence of such a language is a necessary consequence and reflection of the metaphysical problematics itself, which eludes the attention of modern science and its language, which simply does not have the means to consider it.

As a result of the analysis, it should be said that the complexity of philosophy and the ambiguity of its problems stem not from the insidious intent or evil will of philosophers, but from the actual complexity of the most reasonable activity and the ambiguity of the human situation. Wittgenstein wants to simplify philosophy

when in reality it is not complex enough to fit its purpose.

This is why philosophical systems provide so many criticisms. Philosophy is born from initial dumbness and non-ness, or as a reaction to vain talking, chatter, sliding over something important, essential in the world and in man. As noted long ago, this circumstance makes philosophy much more related to art and religion than to science, which is called upon to rely on so-called "facts". Therefore, it is not necessary to fight with the redundancy of the philosophical language, which supposedly creates pseudo-problems incomprehensible to modern sophists. The fight should be against the lack of complexity of philosophy, which is still too simple to solve its problems.

Keywords: *metaphysic, language, language games, complexity, convention, meaning, sens, context.*

Постановка проблеми.

У сучасній філософії дослідження її власної мови вже давно стало законною проблемною галуззю. Широко відома критика мови філософії, точніше, – мови метафізики, з боку представників аналітичної філософії, по суті, сучасної версії номіналізму та скептицизму. Ця критика стосується не мови як такої, але деяких її характеристик, які на їхню думку заважають правильно ставити і вирішувати філософські проблеми, які за певних обставин перетворюються на псевдопроблеми, що існують лише як постаті мови. До таких проблем відносяться майже всі питання метафізики, починаючи з Платона та Аристотеля – питання про буття, сутність, абсолютну істину та ін., по суті, – вся традиційна онтологічна проблематика. Ще суворіший скептик, уважно вдивляючись у метафізику, вказує також проблемність поняття ментального, всього, що пов'язане з розумінням нашого Я, свідомості тощо.

Принципова важливість та актуальність цього питання полягає у необхідності розмежування споконвічної та екзистенційно важливої проблематики метафізики, перспективи розгляду якої, на наш погляд, пов'язані з подальшим розвитком та ускладненням філософської мови.

Огляд останніх досліджень.

Серед численних досліджень даної проблеми на особливу увагу заслуговують насамперед роботи самого Л.Вітгенштайна, які ми тут розглянемо [Wittgenstein 1984, 1985]. Велику увагу цій проблематиці приділяють дослідники та визнані коментатори Вітгенштайна – Г.Бейкер та П.Хакер [Baker, Hacker 1984, 2005]. Серед досліджень зазначимо також коментарі до «Філософських досліджень» А.Лагга [Lugg 2000], словник Л.Вітгенштайна [Glock 1996] та роботу Д.Кука [Cook 1994], в якій розглядається рецепція метафізики у роботах Вітгенштайна.

Мета дослідження – показати, що поширена в наш час критика мови метафізики не досягає мети, оскільки та мовна гра, яка лежить в її основі, якраз передбачає використання метафор, тропів, екзистенціалів, понять з непроясненими значеннями або оборотів, властивих швидше поетичної мови. Наявність такої мови є необхідним наслідком та відображенням самої метафізичної проблематики, яка вислизає від уваги сучасної науки та її мови, яка просто не має засобів для розгляду метафізичних питань.

Йтиметься не про складність вивчення філософії чи про складність розуміння тих чи інших авторів. Слід говорити про внутрішню складність як *складання* та *згадженість* філософського дискурсу, тобто, філософської мови, говоріння та вимовляння філософських проблем. Як говорять про віршування, так само слід говорити і про складання та архітектоніку філософських побудов, про їх внутрішню узгодженість (ή σύνθεσις – ή σύγκρισις).

Виклад основного матеріалу.

Говорячи про складність філософії, ми говоримо про впорядковану складність, про взаємодію семантичних елементів різних мов і національно-культурних парадигм як таку цілісність, яка не зводиться до властивостей її частин. Саме з урахуванням властивостей цього Цілого слід розглядати ту чи іншу філософську проблему.

Чи правильно ми говоримо про філософські проблеми, або хоча б – чи правильно ми їх називаємо? Можливо, багато філософських проблем ми «знаємо» на певному дологічному рівні і лише потім намагаємося уявити їх у раціональній формі. Можна сподіватися, що мова філософії досить складна, щоб хоча б поставити або просто експлікувати філософські проблеми. Але філософська мова і, відповідно, сама філософія, все ще надто прості і не-

достатньо складні, щоб дати відповідь на наші запитання.

Нинішня складність філософії, таким чином, це всього лише ілюзія повсякденної мовної свідомості, яка не впізнає свій власний лексикон у хитромудрому словесному малюнку філософських концептів.

Якби філософія та її мова була адекватною характеру філософських проблем, то навряд чи ми потребували б, наприклад, поезії. Чому остання часто здається нам «філософською»? Чому у філософії XIX–XX ст. настало т.зв. «століття поетів»? Те саме можна сказати і про релігію, яка, як здається, теж дає відповіді на філософські питання: що таке буття, сутність, істина, добро і зло тощо.

Мова поезії часто туманна, гранично метафорична, але при цьому ми не вимагаємо від поета «прояснення» його метафор. Поет не виправдовується перед Вітгенштейном за нечіткість формулювань, надмірність лексики чи складність розуміння його віршів. Якщо хтось не розуміє віршів поета, це зазвичай розглядається як проблема читача, а не самого поета. Чому ж у своїх текстах філософ має бути обов'язково «зрозумілим»? Чому за читачем філософського тексту утримується презумпція розуміння?

Як тільки був написаний «Логіко-філософський трактат» Вітгенштайна, всіляко схвалений, перекладений, як тільки Віденський гурток сформулював свою програму і, здавалося б, завдання очищення філософії від ненависних псевдопроблем стало наочним, наче на глузування з цих потуг виходить «Буття і час» М.Гайдеггера, де і без того нечітка і логічно туманна мова філософії ще більше ускладнюється.

Більше того, сам «Трактат...» піддається постійної, по суті – нескінченної, інтерпретації, причому саме через свою метафоричність, тож і досі важко знайти двох аналітиків, які зійшлися б на думці щодо цієї книги Вітгенштайна.

Що вже казати про т.зв. «пізнього» Вітгенштайна та його спроби повірити алгеброю мовну прагматику. Його пізні роботи переповнені абсолютно неоднозначними висловлюваннями, натяками та метафорами. Що це за

«прояснення» філософської мови, якщо воно спричиняє цілий шлейф довільних інтерпретацій?! Чого тільки вартує чотири томи коментарів Бейкера та Хакера до «Філософських досліджень».

Мовна гра – певна лексична новація, концепт Вітгенштейна, важливий для розуміння будь-якої аналітичної (і не тільки) теорії мови. Йдеться про відомі параграфи «Філософських досліджень»: «66. <...> А результат цього розгляду такий: ми бачимо ускладнену мережу з подібностей, які охоплюють одна одну і перетинаються. Подібності у великому та малому. <...> 67. Я не можу охарактеризувати ці подібності краще, ніж словом “Сімейні подібності” [»Familienähnlichkeiten«]; оскільки так само накладаються і перетинаються різні подібності, які є між членами сім'ї: зріст, риси обличчя, колір очей, хода, темперамент, тощо. і т.д. – І я сказав би: «ігри» утворюють сім'ю» [Wittgenstein 1984: 278]. «69. Як ми все ж таки пояснимо комусь, що є грою? Я вважаю, ми опишемо йому ігри, і ми могли б додавати до опису: “це і схоже на це називають “ігри””. А чи знаємо ми самі більше за це? Хіба ми лише іншим не можемо пояснити, що є грою? – Але це не незнання. Ми не знаємо кордонів, оскільки вони ніким не встановлені» [Wittgenstein 1984: 279].

Ймовірно, ми можемо встановити межі гри, якщо скористаємося генетичним методом (до речі, як і у випадку з сім'єю). Досить згадати про фізіологічні, адаптаційні, розвиваючі функції гри. А численні відмінності, що привнесені до ігор різними культурами, епохами, різними людьми, зовсім не скасовують деяких вихідних, базисних характеристик. І так завжди ми користуємося подібними розмитими визначеннями тільки якщо не хочемо дістатися до суті тієї чи іншої проблеми. І наші ігри, і сім'ї, і інші складні речі (наприклад, «філософія») все ж таки підлягають визначенню. Інша річ, що з низки причин, ці визначення нас не влаштовують, скажімо, саме через свою абстрактну загальність.

Вітгенштайн неоднозначно оцінює поняття гри: «71. Можна казати, що поняття “Гра” – це поняття з розпливчастими краями [Begriff mit verschwommenen Rändern]. – «Але чи є роз-

пливчає поняття взагалі поняттям?» – Чи є нечітка фотографія людини картиною людини? Та й чи завжди можна замінити нечітку картину чіткою? Чи не є нечітке [невиразне – unscharfe] часто саме те, чого ми потребуємо?» [Wittgenstein 1984: 280].

Тут можна казати про рівноправність мовних ігор, мовних практик, свідомо чи мимоволі призводить до думки про рівноправність також і поведінкових практик будь-якого роду і, отже, етичних і оцінок. У зв'язку з цим слід показати: 1) що мовні ігри справді рівноправні; 2) що система норм і оцінок є системою дискурсу, тобто системою особливим чином побудованих мовних практик, поза якими жодних норм немає.

Мовні практики стимулюють та закріплюють певні поведінкові стереотипи. Так виникають нормативи та оцінки. Далеко не всі вони зручні для життя і обґрунтовані особистісно, багато з них просто заважають жити, схоже, що вони створені спеціально для цього, деякі з них – просто смертельні. Правильно і зворотне: найбільш бажана і зручна для нас поведінка, так само, як і не бажана, провокує виникнення відповідних і оцінок. Так, максима «Не вбий» виникла як вербальне вираження дійсного небажання більшості людей вбивати собі подібних. Як тільки виникає таке бажання (війна, помста, ревності тощо) негайно з'являються норми, що виправдовують вбивство, хоча б як виняток. Корекція поведінкових актів здійснюється насамперед за допомогою інших поведінкових актів, зокрема і вербальних. Такими є імперативи різних етик, які не просто викладають ті чи інші норми, але прямо і безпосередньо спонукають їх виконувати: «роби», «чини» тощо.

Як ми бачимо, пізній Вітгенштайн значно переосмислив своє ставлення до філософської мови та можливостей логіки щодо її «прояснення»: «81. Ф.Рамсей підкреслив якимось у розмові зі мною, логіка – це “нормативна наука”. Я точно не знаю, яку ідею він собі уявляв, проте, без сумніву, вона була тісно пов'язана з тією, яка пізніше спала на думку мені: що ми саме у філософії часто можемо порівнювати вживання слів з іграми, обчисленнями, що йдуть за твердими правилами, але не те, що ця

мова має грати в цю гру. Якщо тепер кажуть, що наш мовний вислів тільки наближається до таких обчислень, то це є непорозумінням. Так як може здаватися, що ми використовуємо в логіці ідеальну мову. Начебто наша логіка була логікою, ніби для безповітряного простору. – У той час як логіка, розглядаючи мову – і, відповідно, мислення, все ж таки, не діє в тому ж сенсі, як природознавство, розглядаючи явища природи, і можна найбільше сказати, що ми конструюємо ідеальні мови. Але тут дезорієнтувало б слово “ідеальні”, бо це звучить, ніби ці мови кращі, досконаліші, ніж наша розмовна мова; і ніби остання потребує логіки, щоб вона показала нарешті людині, як виглядає правильна пропозиція» [Wittgenstein 1984: 286].

Або ще одне важливе зауваження філософа: «83. <...> І чи не трапляється так, що ми граємо та “встановлюємо правила по ходу руху”? І навіть змінюючи їх – у процесі руху» [Wittgenstein 1984: 287].

Що таке всі ці «трапляється», «навіть». Насправді ситуація якраз протилежна. «Трапляється», що ми заздалегідь більш менш чітко встановлюємо правила, за якими гратимемо, трапляється, що ми навіть дотримуємося їх. В інших випадках, і таких більшість, ми діємо, відповідно до своєї мотивації, яка змушує нас постійно змінювати правила гри. Це відбувається в численних і різноманітних іграх повсякденності, в науці, релігії, філософії і, звичайно, в мистецтві, творчій діяльності, яка за своєю природою не терпить жорстко встановлених рамок, правил і обмежень. Що стосується обговорення філософських проблем, то воно часто заходить у безвихідь саме з цієї причини. Взагалі всякий значущий мислитель створює свою мову і свої правила роботи з нею. Він же стежить, щоб ці правила не порушувалися хоча б у процесі його власного міркування, у його владі їх змінити чи запровадити нові. Перш ніж критикувати такий стан справ, можливо слід подумати, а чи це не добре? Адже мовний суб'єкт – не лише законослухняний користувач мови, а й творець останньої, новатор, хуліган, який не визнає жодних правил, у тому числі тих, які не усвідомлює.

Можливо, існуючі проблеми у філософії пояснюються і виправдовуються наявністю

надзвичайно важливих мовних ігор, в яких варіативність правил сама є правилом. Художня література, любовний дискурс, лайка, каламбур, дитячий нонсенс тощо. формують наше мовне середовище не меншою, а більшою мірою, ніж штучні мови науки. Наше найважливіше вміння – здатність створювати та змінювати правила в процесі гри, та й взагалі у будь-якої діяльності. Зрештою, саме ця обставина формує того самого інтелектуала, який згодом може боротися з неправильним вживанням мови і, як наслідок, із філософськими «псевдопроблемами». Вітгенштайн міг би розпочати свою критику з власного дитинства, оскільки саме тоді, не змовляючись, люди створюють ці псевдопроблеми та звикають ставитися до них дуже серйозно.

Вітгенштайн вважає, що ми перебуваємо в ілюзії, що особливість, глибина, суть нашого дослідження в тому, що воно прагне зрозуміти «... незрівнянну істоту мови, тобто порядок, який існує між поняттями: речення, слова, висновки, істина, досвід, і т.д. Цей порядок є якийсь *понад*-порядок, так би мовити, *над*-схоплювання. У той же час, якщо слова ‘мова’, ‘досвід’, ‘світ’ мають застосування, вони повинні мати таку ж простоту, як і слова ‘стіл’, ‘лампа’, ‘двері» [Wittgenstein 1984: 294-295].

Гайдеггер сказав би, так і є, але в самій простоті цих слів таїться загадка, ключ до якої – герменевтичний розгляд, в результаті виявилося б, що будь-яке поняття, яке ми виставляємо як якусь простоту, саме над-поняття, дійсно включене у надпорядок. Можливо, досконалої простоти, яка залишалася б байдужою до смислових напластунків, не існує зовсім. Питання глибини та культури аналізу, що вважати більш складним, вишуканим, своєрідним: слова *мова*, *досвід*, *світ* чи *стіл*, *лампа*, *двері*. У кожному з них – відсвіт багатотрудного шляху, праці та розуміння і якщо це слова нашої мови, то в глибині кожного з них лежить духовний початок. Простота і звичність повсякденного слововживання нікого не повинна обманювати, як у випадку з дитиною, яка пустує і вередує, але це не заважає нам бачити в ньому генія або, наприклад, короля.

По суті, все залежить від масштабу та погляду на предмет. Вітгенштайн наївно вважав,

що зрівнянням ставлення гравця до різних груп слів, він сприяє зменшенню плутанини у філософії. Але це ще не знімає жодної «псевдопроблеми», оскільки зменшення (приниження, усунення) онтологічного статусу загальних понять (тобто, власне, категорій), що по-своєму робив і Гайдеггер, створює особливий методологічний вакуум, який непереносимий також і психологічно. Ця порожнеча негайно заповнюється традиційними екзистенціалами, тобто. словами, ніби приреченими ними стати (страх, свобода, турбота тощо), а також черевиками, лампами, столами, ландшафтами, топосами тощо. Напевно, нічого страшного, але існує умовне проблемне поле філософії з незмінним чи практично незмінним характером філософських проблем. Останні інваріантні до вихідного онтологічного та семантичного характеру мовних одиниць, за допомогою яких ведеться дослідження.

Заборона використання одних слів і виразів неминуче призведе до онтологізації інших і, відповідно, перелицюванню (перевдяганню) старих філософських проблем. Але останні виникають не через неправильне вживання слів. Це ми під натиском справді нагальних питань, званих філософськими, починаємо говорити невпопад, злякано перекручуючи слова, долаючи свою початкову немотність. У кожній фразі таїться перешкода чи пастка, але не тому, що ми чогось не розуміємо, скоріше ми розуміємо і відчуваємо занадто багато, щоб говорити ясно, коли надлишок слів і почуттів породжує чи крик, чи мовчання.

Світ, мова, свідомість – завжди надмірні для людини, непомірні, нескінченні, неохопні. Тільки в цій взаємній надмірності та неохопності і полягає їхній прихований ізоморфізм. Саме у цьому вони відповідають один одному. Це виявляє Вітгенштайн, але, парадоксально, саме це і засмучує його.

«105. ... Пропозиція, слово, з якими має справу логіка, має бути чимось чистим і строго окресленим. І тут ми ламаємо голову над сутністю справжнього знака. – Чи є вона, наприклад, уявлення про знак чи речення у даний момент?» [Wittgenstein 1984: 297].

Справжність будь-якого знаку безсумнівна на момент виконання ним своєї знакової ролі.

Питання справжності знаку аналогічне питання справжній грі. Дитина кидає м'яч у стіну та ловить його. Чим ця гра менш справжня, ніж шахи, наприклад? Мовні ігри, можливо зовсім і не ігри, принаймні, багато з них. Просто аналогія сподобалася Вітгенштайну. Також із знаками. Які знаки не є справжніми? Які ознаки справжнього знака? Можливо критерій справжності у тому, щоб знак не можна було використовувати не за призначенням, тобто. не як знак. Але це навряд чи вдасться. Інша справа, що можна забути про знаковість знака і тоді останній стане орнаментом, лінією на папері, який нічого не виражає. Чи каже така можливість про несправжність цього знаку? Або справжність знаку – це уявлення про його знакову роль у даний момент. У такому разі, якщо не залишиться жодної людини, яка має уявлення про китайську писемність, то зламана гілка, що вказує мисливцеві шлях його жертви, буде більш справжнім знаком, ніж китайські ієрогліфи. Якщо загальна властивість символів – уявляти те, чим вони самі не є, то знаком може бути все, що завгодно і тоді метод сімейних подібностей до них цілком застосовний. Чи можливий знак, який ніколи не втрачає своєї знаковості (знакової ролі)? І якщо так, то чи буде такий знак справжнім знаком? До речі, і сама філософія – це також не формальна єдність, а сімейство більш-менш споріднених мовних ігор.

Зрозуміло, після знайомства з філософськими та богословськими спекуляціями різних епох і народів, аналітична філософія діє протверезно. Проте, згодом її оманлива наукоподібність починає дратувати, як і претензія піднятися над екзистенційною проблематикою, споконвічно властивій філософії. Те, заради чого це варто було б зробити – недосяжно, а решта завдань під силу більш вузьким фахівцям – психологам, лінгвістам, математикам. Філософ у Вітгенштайна стає якимсь реєстратором: «109. <...> всяке пояснення слід відкинути і замінити лише описом». Сама ж філософія перетворюється на няньку, а може і в поліцію – для нашого інтелекту: «<...> Ці проблеми вирішуються не набуттям нового досвіду, а зіставленням давно відомого. Філософія – це боротьба проти зачарування (Verhexung) нашо-

го розуму засобами нашої мови» [Wittgenstein 1984: 299].

Хоча фрагмент 81. «Філософських досліджень», схоже, говорить про протилежне. Логіка не є ментором для філософських проблем, і вона «ідеальна» аж ніяк не в сенсі більшої досконалості по відношенню до філософії.

Але, по-перше, будь-який опис у такій галузі, як філософія, є також і поясненням. По-друге, всі ці описи, які розуміються як боротьба проти філософського чаклунства, надто нагадує полювання на відьом і здійснюється засобами тієї ж мови, нічого не змінюючи по суті. Ми повинні пам'ятати, що універсальної знакової системи, гри в бісер, на зразок тієї, що існувала в Касталії, немає. Тому ідея позбавити нас можливості зачаровуватися мовою, наскрізь утопічна, а може бути, – й нелюдська. Ще один привід для людей певного складу розуму виявити свій скептицизм щодо того, що виходить за межі їхнього розуміння.

Коли Вітгенштайн критикує метафізику з усіма її псевдопроблемами, він робить це, знаходячись зовні, а тому його критика ковзає по дотичній, не зачіпаючи чогось дуже важливого, заради чого люди і стають філософами. Взагалі кажучи, як у аналітиків, так і у метафізиків добре розвинені цехові амбіції та зарозумілість стосовно опонентів. Метафізики представляють аналітиків повзучими емпіриками, які не бачать лісу за своїми «фактами», верифікаціями та конвенціями. Ален Бадью взагалі називає Вітгенштайна та його послідовників сучасними софістами, які давно втратили саму суть філософування. Аналітики, у свою чергу, дорікають метафізікам у безглуздому бурмотанні та фантазіях про речі неіснуючі, артефакти, створені в процесі самого словесного продукування. І в цьому не було б нічого поганого, якби метафізики не стверджували, що ці артефакти існують і суттєві не менше, а навіть більше, ніж усі інші речі.

Поетична мова з її метафорами – не єдиний натяк на недостатність філософії. У рамках самої філософії здійснюється постійна робота зі зміни дискурсу. Мова структуралізму, мова психоаналізу, когнітивізм, герменевтика, постструктуралізм – усі ці умовні «мови» по-своєму ускладнюють філософію.

Та й майже тотальне домінування в сучасній філософії історико-філософських досліджень, крім своїх прямих завдань, здійснює також лінгвістичний пошук смислів, захованих, «упакованих» у мовних поєднаннях культур і філософських пошуків минулого.

Яку саме філософію намагався нігілювати Вітгенштайн? Схоже, його не влаштовують будь-які маргіальності, про що або про кого не йшла мова. Гіпостазування понять, експресивні звороти, релігійний екстаз, різного роду двозначності та безглуздості, що виникають під час використання мови, Вітгенштайн намагається виключити. Відповідно, всякий філософський розгляд подібних речей приречений або слідувати їм і тоді він уподібниться до свого матеріалу, або елімінувати цю проблематику, виключивши саму можливість розмови про це. Вітгенштайн, та й вся аналітична філософія вибирає другий варіант, «перемагаючи» тим самим філософські псевдопроблеми, але це піррова перемога, що усуває з філософії те, заради чого вона взагалі існує.

Можна грати у будь-яку гру, наприклад, у шахи, дещо змінивши правила. Наприклад, критерієм поразки для одного з гравців буде мат, для іншого – або мат, або втрата всіх пішаків, після чого він здається, причому суперник може нічого не підозрювати. Можна грати на сферичній або циліндричній дошці, а також на умовній дошці, будь-який рух по якій має здійснюватися за певним і до того ж дуже складним маршрутом-сценарієм, як би дошка була не чорно-білою, а скажімо, трьох або чотириколірною. Можна ускладнити гру, надавши кожній фігурі особливі додаткові властивості і так до безкінечності. У результаті виникне

нова гра, для вивчення якої знадобиться ціла наука, хоча, попри всі ускладнення, ця гра залишиться лише розвитком теми шахової гри. Подібні ситуації виникають і у філософії. Вітгенштайну не подобається плутанина, що виникає, зайва складність (філософських «шахів») і він скасовує сам принцип гри і пропонує грати, наприклад, в доміно.

Висновок.

У якості висновку слід сказати, що складність філософії та неоднозначність її проблем виникають не з підступного наміру чи злої волі філософів, але з дійсної складності розумової діяльності людини, її психологічних якостей та неоднозначності людської ситуації. *Вітгенштайн хоче спростити філософію, тоді як насправді вона недостатньо складна, щоб відповідати своєму призначенню.*

Тобто філософія не дає «вірних» відповідей на фундаментальні питання не тому, що вона ускладнена та затуманена нашою мовою, а тому, що вона, якщо завгодно, недостатньо «туманна», щоб говорити нам про нас самих. Саме тому філософські системи дають багато приводів для критики. Філософія народжується з початкової німоти або ж як реакція на суттєве говоріння, балаканину, що ковзає поверх чогось важливого, суттєвого у світі та людині. Як давно було помічено, ця обставина значно більше ріднить філософію з мистецтвом і релігією, ніж з наукою. Тому боротися треба не з надмірністю філософської мови, яка нібито створює псевдопроблеми, незрозумілі сучасним софістам. Боротися слід із недостатньою складністю філософії, яка все ще надто проста для вирішення своїх завдань.

Бібліографічні посилання / References

- Baker, G.P., Hacker, P.M.S. (2005). *Wittgenstein: Understanding and Meaning, Vol. 1 of An Analytical Commentary on the Philosophical Investigations. Part II: Exegesis §§1–184*. Oxford.
- Baker, G.P., Hacker, P.M.S. (2005). *Wittgenstein: Understanding and Meaning, Vol. 2 of An Analytical Commentary on the Philosophical Investigations. Part II: Exegesis §§185–242*. Oxford.
- Baker, G.P., Hacker, P.M.S. (1984). *Language, Sense and Nonsense. A Critical Investigation into Modern Theories of Language*. Oxford.
- Cook, J.W. (1994). *Wittgenstein's Metaphysics*. Cambridge University Press.
- Glock, H.-J. (1996). *A Wittgenstein Dictionary*. Blackwell Philosopher Dictionaries.
- Lugg, A. (2000) *Wittgenstein's Investigations 1-133. Interpretation*. London& NY, Routledgep.
- Wittgenstein, L. (1984). *Philosophische Untersuchungen, in Wittgenstein L. Werkausgabe in 8 Bänden*. B.1. Frankfurt am Main, 225-580.
- Wittgenstein, L. (1985). *Über Gewißheit, in Wittgenstein L. Werkausgabe in 8 Bänden*. B.8. Frankfurt am Main, 113-257.